

*KYLLÄ ME SELVITÄÄN – VAIKKA KETUNLEIVÄLLÄ JA SISULLA JOS
TILANNE VAATII.*

ARMEIJAN KASVISRUOKAPÄIVÄN DISKURSSIT YLEN UUTISTEN
KOMMENTEISSA

Suomen kielen
kandidaatintutkielma
Oulun yliopisto
11.1.2019

Kati Granholm

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	1
1.1. Tutkimusaihe- ja kysymykset	1
1.2. Tutkimusaineisto	2
2. TEOREETTINEN TAUSTA	4
2.1. Diskurssin käsitteestä	4
2.2. Diskurssianalyysin peruslähtökohtia	4
2.3. Tutkimusmenetelmä	6
2.4. Aiempaa tutkimusta	7
3. AINEISTOSSA AKTIVOITUVAT DISKURSSIT	9
3.1. Ravintodiskurssi	10
3.2. Terveysdiskurssi	13
3.3. Ympäristödiskurssi	15
3.4. Aikakausidiskurssi	18
3.5. Kotimaisuusdiskurssi	19
3.6. Valtadiskurssi	21
3.7. Taloudellisuusdiskurssi	23
4. PÄÄTÄNTÖ	25
LÄHTEET	28

1. JOHDANTO

1.1. Tutkimusaihe- ja kysymykset

Yle uutisoi verkkosivuillaan elokuussa 2018 armeijaan tulevasta kasvisruokapäivästä, joka käytännössä tarkoittaa, että viikossa kahtena päivänä tarjotaan varusmiehille yhdellä aterialla vain kasvisvaihtoehto. Pääuutisessa uudistuksen syyksi mainitaan terveellisuuden lisäksi ruuantuotannon vaikutukset ilmastonmuutokseen. Aihe on herättänyt paljon keskustelua mediassa, ja Ylen sivuilla julkaistut uutiset ovat myös keränneet runsaasti kommentteja liittyen lähinnä kasvisruokavalion sopivuuteen armeijaolosuhteissa sekä yleisesti kasvispainotteisen ruuan terveydellisiin vaikutuksiin. (Keränen 2018, Miikkulainen & Rautio 2018.) Tutkin kandidaatintutkielmassani kiteytyneitä ja vakiintuneita puhetapoja eli diskursseja uutisten kommentteista tarkoitukseni selvittää

- millaisia diskursseja kommentteissa aktivoituu
- millaisena kasvisruokavalio merkityksellistetään verrattuna sekaruokavalioon.

Kasvisruokauudistuksesta käyty keskustelu ei ole keskittynyt pelkästään armeijan kontekstiin, vaan aiheesta on puhuttu yleiselläkin tasolla. Koska kasvispainotteisen syömisen suosio on kasvanut viime vuosien aikana, on kiinnostavaa tutkia, ovatko näkemykset kasvisruokavaliosta samaan aikaan muuttuneet myönteisemmiksi. Diskurssintutkimuksen kannalta aihe on mielenkiintoinen, sillä ruokavalinnat vaikuttavat paitsi itseemme myös moniin asioihin yhteiskunnassa, jolloin niihin myös liittyy paljon erilaisia puhetapoja ja näkökulmia. Lupton (1996: 2) pitääkin ruokaan ja syömiseen liittyvien merkitysten ja diskurssien tutkimista olennaisena, sillä ruoka ei pelkästään ravitse, vaan myös vahvistaa käsitystä itsestämme ja yksilöllisyydestämme.

Maskuliinisuuteen yhdistetään Luptonin (1996: 107) mukaan vahvasti liharuuan, etenkin punaisen lihan, syöminen, minkä vuoksi miehet kokevat sen olennaiseksi osaksi niin yksilöllistä kuin yhteisöllistä identiteettiään esimerkiksi tämän tutkimusaiheen keskiössä olevassa armeijayhteisössä. Näin ollen erottuvat joukosta ne, jotka valitsevat perinteisesti feminiinisenä pidetyn kasvisruuan.

Oletan siis, että kommenteista nousee esiin selvimmin armeijan kasvisruokauudistusta vastustavia diskursseja. Varuskuntaravintoloille suoritetun kyselyn perusteella Suomen 20 000 varusmiehestä 88 raportoidaan olevan kasvissyöjiä, eli alle 0,5 prosenttia. Koko väestöstä laktovegetaristien määräksi arvellaan noin 4–5 prosenttia. (Sjöblom 2017.) Koska kasvisruokavaliota noudattavat kuuluvat niin armeijassa kuin yhteiskunnassa muutenkin selvään vähemmistöön, uskon suurimman osan kommentoijista myös pitävän kasvisruokavaliota ravitsemuksellisesti heikompana kuin lihaa sisältävä ruokavalio. Näin ollen kyseessä oleva uudistus saa osakseen luultavasti enemmän kritiikkiä kuin hyväksyntää. Toisaalta uskon kommenteista erottuvan myös kannanottoja, joissa näkyy lisääntynyt tieto kasvisruuan terveellisyydestä sekä nykypäivän kasvisruokavaihtoehtoista. Tämän tutkimuksen aiheena olevassa uutisessa nostetaan esille ruuan vaikutukset terveyteen ja ympäristöön, joten todennäköisesti kommenteissakin on vain näihin kahteen näkökulmaan kytkeytyviä diskursseja.

1.2. Tutkimusaineisto

Olen valinnut aineistokseni Ylen verkkosivujen uutisten kommentteja, sillä niiden avulla voin tutkia sellaista tavallista puhetta, jota voisi kuulla kasvotustenkin epämuodollisissa keskustelutilanteissa. Tällaista kielenkäyttöä tutkimalla saan mahdollisimman autenttisen kuvan siitä, mitä mieltä tavalliset ihmiset ovat kasvisruokavaliosta ja yhä lisääntyvistä kasvisvaihtoehtoista. Näen kommenttien kirjoittajat ennen kaikkea kuluttajina, jotka pohtivat kulutusvalintojensa ympäristötaloudellisia ja kansanterveydellisiä seurauksia.

Keräsin aineistoni pääuutisesta "Armeijaan tulee pakollinen kasvisruokapäivä joka viikko – syynä terveellisyys ja ilmastonmuutos" (Keränen 2018) sekä eniten kommentoidusta uutisesta "Puolustusministeri kimpaantui armeijan kasvislinjasta: 'Ideologista pakkotupusta ei tarvita' – Pyytää selvityksen" (Miikkulainen & Rautio 2018). Kerätessäni aineiston 26.9.2018 pääuutiseen oli tullut yhteensä 80 kommenttia, jälkimmäiseen uutiseen 116.

Sisällytän aineistooni kaikki sellaiset kommentit, jotka vastaavat jollain tavalla tutkimuskysymyksiini. Karsin kommentteja, joissa ei ole mitään kiinnostavaa kielenainesta diskurssianalyysia varten, esimerkiksi sellaiset lyhyet kommentit kuin *Minä syön lihaa*. Jätin

pois myös sellaisia kommentteja, jotka eivät koske uutisen aihetta, vaan joissa yksinomaan kritisoidaan jonkun muun kommentoijan tai uutiseen haastatellun henkilön näkemysten ja argumentoinnin järkevyyttä, kuten seuraavan kommentin: *Tämä nykyinen puolustusministeri ei näköjään tiedä edes sitä, mitä hänen tehtäviinsä kuuluu. Hänen tehtäviinsä ei todellakaan kuulu vahtia ja puuttua puolustusvoimien asioihin. Puolustusvoimain komentajan ja puolustusvoimien keskusviraston, Pääesikunnan, tehtävänä on tarvittaessa puuttua puolustusvoimien asioihin. On niitä kyllä ihme ministereitä aika ajoin tässä maassa.* Karsimisen jälkeen sain tutkimusaineistoani varten yhteensä 120 kommenttia.

2. TEOREETTINEN TAUSTA

2.1. Diskurssin käsitteestä

Diskurssintutkimusta tehdään monilla eri tieteenaloilla, kuten esimerkiksi antropologiassa, semiotiikassa, kirjallisuudentutkimuksessa, tiedotustutkimuksessa, sosiologiassa ja psykologiassa (Jokinen, Juhila & Suoninen 1993: 10), joten eri alojen tutkijoiden ja teoreettisten viitekehysten vuoksi diskurssi-käsitteen määritelmä on laajentunut (Luukka 2000: 133). Käytän Pietikäisen ja Mäntysen (2009: 26–27) mukaan käsitettä diskurssi kuvaamaan tiettyä aikakautena tietyssä tilanteessa kiteytynyttä merkityksellistämisen tapaa. Tässä tutkielmassa tavoitteenani onkin selvittää, millaisia vakiintuneita puhetapoja kasvisruokaan liittyy.

Kun puhutaan diskursseista monikossa (engl. *a discourse*), viitataan niihin erilaisiin puhetapoihin, joita tietystä asiasta käytetään ja jotka kieliyhteisö tunnistaa (Luukka 2000: 192). Sama asia näyttäytyy siis eri diskurssien valossa eri tavoin (Jokinen, Juhila & Suoninen 1999: 18), mitä havainnollistan vastaamalla toiseen tutkimuskysymyksistäni, eli siihen, miten eri tavoin kasvisruokaa merkityksellistetään verrattuna sekaruokavalioon. Aineistoa analysoidessa käy ilmi, kuinka vakiintuneita ja tunnistettavia diskurssit ovat, eli kuinka hyvin ne vastaavat ennako-oletuksiani siitä, millaista keskustelua aiheesta yleisesti käydään.

2.2. Diskurssianalyysin peruslähtökohtia

Kielenkäyttöä pidetään usein varsinaisesta tekemisestä erillisenä asiana. Kielellä ei kuitenkaan vain kuvata asioita, vaan kielenkäytön luonteeseen kuuluu myös asioiden tuottaminen. Kielellä siis sekä kuvataan todellisuutta että rakennetaan sitä. (Jokinen, Juhila & Suoninen 1993: 41.) Kieltä voidaan näin ollen karkeasti jaotellaan tutkia jommastakummasta näkökulmasta. Diskurssianalyysissa keskitytään jälkimmäiseen, todellisuuden rakentumiseen, jota kutsutaan sosiaalisesti konstruktionismiksi. Tarkasti määriteltynä sosiaalinen konstruktionismi tarkoittaa sosiaalisen todellisuuden rakentamista erilaisissa sosiaalisissa käytännöissä. (Jokinen, Juhila & Suoninen 1993: 9–10.) Tarkastelen, kuinka tutkimusaineistoni kommentoissa käsitykset eri ruokavalioista ja niiden terveys- ja

ympäristövaikutuksista rakentuvat. Sosiaalisen todellisuuden rakentaminen kuuluu diskurssianalyysin teoreettisiin lähtökohtiin, joita ovat lisäksi oletukset useiden rinnakkais-ten ja keskenään kilpailevien merkityssysteemien olemassaolosta, merkityksellisen toiminnan kontekstisidonnaisuudesta, toimijoiden kiinnittymisestä merkityssysteemeihin sekä kielenkäytön seurauksia tuottavasta luonteesta (Jokinen, Juhila & Suoninen 1993: 17–18).

Kielen tilanteisuuteen liittyy funktionaalinen kielikäsite, jolla tarkoitetaan kielellisten merkitysten tilannesidonnaisuutta ja niiden syntymistä sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Kieltä käytetään sen järjestelmän rajoissa, mutta sen käyttäjällä on mahdollisuus valita, miten hän kieltä käyttää eri tilanteissa. Nämä kielen käyttäjän tekemät erilaiset valinnat tuottavat myös erilaisia merkityksiä. Voidaan todeta, etteivät merkitykset ole tapahtuman tai todellisuuden toisintamista, vaan diskursiivisen toiminnan tulos. (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 14 ja 25.)

Kielellisten merkitysten tilannesidonnaisuuteen liittyy kontekstin käsite. Kontekstin, samoin kuin diskurssin, käsitteellä on monenlaisia merkityksiä. Sillä viitataan kaikkiin niihin tekijöihin, jotka vaikuttavat kielellisen ilmauksen tulkitsemiseen. Tietyn kielenaineksen tulkinnassa merkitystä on aina puhujan ja kuulijan, lukijan ja kirjoittajan sekä kielen ja kontekstin välisellä vuorovaikutuksella (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 29–30.) Jokisen, Juhilan ja Suonisen (1993: 30) mukaan kontekstilla voidaan yksinkertaisimmillaan tarkoittaa sanojen yhteyttä lauseeseen. Lausekontekstista riippuu, mikä sanan merkityspotentiaali realisoituu. Omassa tutkimuksessani *kasvisruoka* voi merkityksellistyä monin eri tavoin riippuen siitä, minkä diskurssin valossa siitä puhutaan: se voi olla esimerkiksi yksilön oikeuksia rajoittavaa tai yhteistä etua ajavaa.

Kielitieteellisessä diskurssintutkimuksessa kieltä tutkitaan painottaen sen tekstuaalista metafunktiota, eli kielellistä esitystä (Luukka 2000: 172–173). Tiettyjä kielenpiirteitä tutkimalla tutkin siis, kuinka keskustelijat merkityksellistävät asioita ja ilmiöitä. Diskurssintutkimuksessa kieli nähdään sellaisena joustavana ja notkeana resurssina, jonka käyttö vaihtelee tilanteittain ja eri aikoina. Näin myös merkityksellistäminen, eli merkitysten tuottaminen, vaihtelee tilanteen mukaan. Diskurssintutkimuksessa ei olla kiinnostuneita siitä, mikä ja kenen versio todellisuudesta vastaa totuutta, vaan tarkoituksena on tutkia, mitkä merkitykset ovat vallitsevia, mitkä jäävät sivuun ja mitkä puuttuvat. (Pietikäinen &

Mäntynen 2009: 13.) Näin ollen tässäkin tutkimuksessa ei ole tarkoitus päästä johtopäätökseen siitä, miten asioiden pitäisi olla, vaan yksinkertaisesti selvittää, miten asiat tämän tietyn puheenaiheen ympärille kehkeytyneessä keskustelussa ja sen luomassa todellisuudessa ovat.

Diskurssitutkimuksessa kielenkäyttäjät eivät ole informantteja, jotka suoraan kertoisivat esimerkiksi asenteistaan tiettyjä asioita ja ilmiöitä kohtaan. Tavoitteena ei ole tutkia, miksi jostain asiasta puhutaan tietyllä tavalla, vaan selvittää, miten asioista puhutaan, eli miten asioita tehdään ymmärrettäväksi. (Jokinen, Juhila & Suoninen 1999: 18.) Kielen resursseja, kuten eri kieliä, murteita, genrejä ja diskursseja, voidaan käyttää kuvaamaan samaa tapahtumaa tai ilmiötä eri tavoin. Näin ollen jokainen kielellinen valinta vaikuttaa siihen, miten merkitykset rakentuvat (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 15–16). Valintojen merkitys näkyy omassa aineistossani juuri siinä, miten yksittäisten sananvalintojen kautta aihe näyttäytyy täysin erilaisena eri diskursseissa.

2.3. Tutkimusmenetelmä

Tutkimukseni menetelmä on diskurssianalyysi. Ero kielitieteellisen ja yhteiskunnallisen diskurssianalyysin välillä on, että jälkimmäisessä tutkimuskohteena ovat kielen kautta välittyvät ilmiöt, kun vuorostaan edellisessä kielenpiirteet ovat huomion keskipisteessä (Luukka 2000: 192–193). Fairclough (2001 [1989]: 110–111) jakaa diskurssianalyysinsa mallin sanastoon, kielioppiin sekä tekstirakenteisiin. Sovellan tutkimuksessani tätä mallia sanaston osalta, sillä tutkimustulokset eli diskurssit aktivoituvat juuri sanaston tasolla tietyissä sananvalinnoissa.

Perustelen aineistostani erottamiani diskursseja juuri tietyillä sananvalinnoilla, jotka kertovat kirjoittajan suhtautumisesta puheenaiheeseen. Kiinnitän huomiota substantiiveihin, adjektiiveihin sekä niistä muodostuviin lausekkeisiin, joiden kautta hahmotan kirjoittajan tapaa käsittää kasvisruokavaliota. Näistä poiminnoista eristän lopulliset diskurssit sekä mahdolliset aladiskurssit, joiden avulla tarkastelen, millaisena kasvisruokavaliota kirjoittajien kommentissa näyttäytyy ja miten kasvisruokauudistusta joko puolustetaan tai vastustetaan eri diskursseissa. Lopuksi vertailen saamiani diskursseja sen mukaan, mitkä

niissä esiintyvistä näkemyksistä ovat vallitsevimpia ja mitä ne tutkimuksen aiheesta kertovat.

2.4. Aiempaa tutkimusta

Kasvisruokaan tai laajemmin ruokavalioihin liittyviä puhumisen tapoja – diskursseja ja esimerkiksi retoriikkaa – on tutkittu muutamilla muilla aloilla, kuten sosiologiassa, psykologiassa ja markkinoinnissa. Pekkolan (2017) diskurssianalyttisessä tutkimuksessa ”*Tarunhohtoinen jackpot elämän bingohallista*” Diskurssianalyysi Nyhtökauran viraalilmiöstä Nyhtökauran viraalimarkkinointia selitetään siihen liittyvien diskurssien avulla.

Lähellä omaa tutkimusaiheeni on Savonlahden (2014) kasvatopsykologian pro gradu -tutkielma *Mörkö valtuustosalissa. Valtuutettujen puheen yleisösuhte, retoriset keinot ja ryhmäkategoriat kasvisruokapäiväkeskustelussa*. Siinä tutkitaan Helsingin kaupungin valtuutettujen puheenvuoroja liittyen kouluihin ja oppilaitoksiin tulevasta viikottaisesta kasvisruokapäivästä. Tutkimuksen tulokset ovat osin yhteneväisiä oman tutkimukseni kanssa, mitä esittelen myöhemmin analyysiosiossa.

Tapioharjun (2014) sosiologian pro gradu -tutkielmassa *Mielitekojen mukaan toimitaan, eikä niin kuin oikein on. Terveellisesti syöminen suomalaisen syömispuheen keskiössä* tutkitaan diskurssianalyttisesti käsityksiä syömisestä ja ruokavalinnoista terveellisuuden näkökulmasta.

Niin ikään syömiseen liittyviä diskursseja on tutkinut Pecoraro (2008) markkinoinnin pro gradu -tutkielmassaan *Eettisen ruoan kulutuksen diskurssit suomalaisessa mediassa*. Aineistona olevista Helsingin Sanomien artikkeleista on tutkittu niin kuluttajien kuin viranomaisten kieltä, josta on eroteltu diskursseja ja pohdittu niiden ideologisia seurauksia.

Raippalinna (2013) puolestaan on tutkinut uskontotieteen pro gradu -tutkielmassaan *Ruoka, ruumis, yhteisö – pyhät rajat hyvän ja oikean ruoan diskursseissa* kulttuurisia käsityksiä hyvästä ja oikeasta ruuasta ja hahmottanut niihin kytkeytyviä, muun muassa kotimaisuuteen ja luonnollisuuteen liittyviä, diskursseja. Tutkimuksen keskiössä on

ajatus siitä, että hyvästä ja oikeasta ruuasta puhuminen on yhteydessä kulttuurien merkityssysteemien ja arvojen ylläpitämiseen.

3. AINEISTOSSA AKTIVOITUVAT DISKURSSIT

Tässä luvussa esittelen aineistosta erottamani diskurssit niin, että jokainen diskurssi muodostaa oman alalukunsa. Esittelyjärjestys on eniten esiintyvistä diskurssista vähiten esiintyvään. Aineistoon perehtyessäni oli heti selvää, että kaikissa diskursseissa puheenaiheena olevaa kasvisruokauudistusta sekä vastustetaan että puolustetaan. Näin ollen itse diskurssit eivät ole joko puolustavia tai vastustavia, vaan niissä väitellään aiheesta samasta näkökulmasta. Esimerkiksi ravintodiskurssiin katson kuuluvaksi niin kommentteja, joissa esitetään kasvisruoka huonossa valossa ravitsemuksen näkökulmasta kuin kommentteja, joissa päinvastoin nostetaan esiin kasvisruuan ravitsemukselliset edut.

Diskurssit määrittyvät tiettyjen sananvalintojen perusteella, jotka olen korostanut kaikista antamistani aineistoesimerkeistä. Omassa aineistossani diskurssit aktivoituvat erityisesti substantiiveissa, adjektiiveissa sekä substantiivilausekkeissa, kuten *sota-aika*, *vanhanaikainen*, *oikea ruoka* ja *nykypäivän kasvisruokavaihtoehdot*. Poikkeuksena tästä esimerkiksi valtakasurssi aktivoituu yhden kommentin kohdalla verbissä *pakottaa*, joka on ainoa analyysissäni mukana oleva verbi. Olen jättänyt aineistoesimerkeistä pois kohtia, jotka eivät ole siihen liittyvän diskurssin esittelemisen kannalta olennaisia, mistä merkkinä on kaksi yhdysmerkkiä (--). Havainnollistan analyysiani taulukoilla, joista voi nähdä, miten olen päätenyt nimeämään diskurssit. Sisällönanalyysia yhtenä menetelmänä en tutkimuksessani päätenyt käyttämään kandidaatintutkielman rajallisen laajuuden vuoksi.

Joistakin aineistossani toistuvasti esiintyvistä kannanotoista, jotka selvästi liittyvät johonkin päädiskurssiin tukevana tai vastustavana puhetapana, olen muodostanut aladiskursseja. Näin varsinaisten diskurssien määrä pysyy kohtuullisena ja analyysia on helpompi hahmottaa kokonaisuutena. Tarkoitan tällaisilla kannanotoilla esimerkiksi kommentteja, joissa selvästi vähätellään esimerkiksi armeijan kasvisruokauudistuksen ympäristövaikutuksia. Esimerkin (1) kommentti kuuluu siis ympäristödiskurssin aladiskurssiin vähätelydiskurssi. Sille on erityistä, ettei asiasta olla vakuuttuneita, minkä takia sitä vähätellään:

(1) *Tämä päätös ei globaalilla tasolla vaikuta lihantuotantoon millään tasolla eli ilmastonmuutosperustelut on tältä osin haihattelua. --*

Olen toteuttanut analyysini Saviniemen (2015: 202–203) mallin mukaisesti korostamalla kaikista kommenteista kiinnostavat sananvalinnat, muodostamalla niistä yläkäsitteitä ja määrittämällä yläkäsitteistä itse diskurssit. Näiden vaiheiden järjestys on vaihdellut kommenttien mukaan. Osan kommenteista olen analysoinut tässä järjestyksessä, mutta osassa olen ensin tunnistanut diskurssin ja vasta sitten tutkinut, millaiset sananvalinnat päätelmäni tukevat. Analyysi perustuu siis intuition sijaan aineiston täsmälliseen, kielitieteelliseen tarkasteluun.

3.1. Ravintodiskurssi

Aineistoni suurin ja ilmeisin diskurssi on ravintodiskurssi, joka esiintyy yhteensä 32 kommentissa. Tämä diskurssi liittyy läheisesti toiseksi suurimpaan diskurssiin, terveysdiskurssiin, sillä terveyden yhtenä osa-alueena ravinnosta puhutaan pohtien terveyden kannalta sopivinta ruokavaliota. Ero ravinto- ja terveysdiskurssin välillä on, että edellistä edustavissa kommenteissa keskitytään ruokavalioiden sopivuuteen sekä ruuan ravintosisältöön ja ravitsevuuteen ja jälkimmäisessä erilaisten ruokavalioiden ja ruokailutottumusten kokonaisvaltaisiin, terveydellisiin vaikutuksiin. Käsittelen terveysdiskurssia tuonnempana luvussa 3.2.

Olen erotellut ravintodiskurssista aladiskurssit, jotka ovat mieltymysdiskurssi ja vähätelydiskurssi. Mieltymysdiskurssille on tunnusomaista sivuuttaa ravitsemukselliset pohdinnat ja kommentoida ruuan makua, kuten esimerkeissä (2) ja (3), joissa diskurssi aktivoituu adjektiiveissa *hyvää* ja *kuvottavia*. Jälkimmäisessä näkyy sekä mieltymys- että ravintodiskurssi: kasvisruoka on keinoa paitsi makunsa myös ravitsevuutensa kannalta, sillä riippuen siitä, mitä kommentoija tarkalleen ottaen tarkoittaa adjektiivilla *nälkäinen*, ei ruoka joko ole riittävää tai sitä ei kelpuuteta ravinnoksi alkuunkaan. Toisaalta ruokavaliintojen perustelua henkilökohtaisilla makumieltymyksillä kyseenalaistetaan silloin, kun kyseessä on jokin julkinen taho, joka voi toiminnallaan näyttää yhteiskunnallisen kehityksen suunnan, kuten esimerkissä (4) todetaan. *Ilmastovaikutusten, terveellisuuden ja edullisuuden* mainitseminen tuo näkyväksi juuri ruokaan liittyvien yhteiskunnallisten merkitysten arvon:

- (2) *Luulisi että tärkeintä olisi, että ruoka on **hyvää** ja sitä on riittävästi. --*
- (3) *Varusmiehen voin sanoa että mikään armeijassa ei hajota yhtäpaljoo kuin tulla syömään rankan päivän jälkeen ja ruokana on **kuvottavia kasvispyöryköitä** tai tätä uutta "kedabbia". Suurin osa lähtee **nälkäisenä** ruokailusta kun on kasvisruokaa tarjolla.*
- (4) *Syököön kukin omassa ruokataloudessa mitä haluaa, mutta julkisen ruokahuollon tulisi vaalia ja edistää **yhteistä etua. Ilmastovaikutusten, terveellisuuden ja edullisuuden** pitäisi painaa vaakakupissa yksilön tai ryhmän **mieltymyksiä** enemmän. Kasvisruokaa pitäisi lisätä puolustusvoimien lisäksi myös kouluissa, päiväkodeissa sekä työpaikoilla.*

Vähättelydiskurssi aladiskurssina näkyy sellaisissa kommentteissa, joissa kasvisruokaa ei nähdä minkään arvoisena verrattuna sekaruokavalioon ja joissa sekä kasvisruokaa että sitä suosivia avoimesti pilkataan. Esimerkissä (5) viikottain tarjolla olevaa kasvisruokaa ei voi edes pitää ruokana, vaan sen tilalle on keksittävä jokin parempi vaihtoehto. Kommentoija ilmaisee, että aterialta puuttuu *oikea ruoka*, joka on jotain varuskuntaravintolan ja uudistuvien ruokakäytäntöjen ulkopuolella olevaa ja tavoiteltavaa. Esimerkin (6) kommentoija puolestaan kutsuu kasvissyöjiä *sitypii-peroiksi* erottaen näin heidät omaksi, tavallisesta poikkeavaksi ryhmäkseen, jonka rinnalla uudistusta kritisoinut *puolustusministeri* edustaa järkevyyttä ja normaaliutta:

- (5) *No onhan tuo vähän kyseenalaista että pari kertaa viikossa "pakoteetaan" tilaamaan lähigrilliltä mätöt kun ei **oikeaa ruokaa** aterialla anneta.*
- (6) *Hyvä, kun edes puolustusministerillä on järki päässä! Syökööt **sitypii-perot** sitä Monsanto-soijaa --.*

Osaa aineistoni diskursseista (ravinto-, ympäristö- ja valtakurssi) vertaan Savonlahden (2014) pro gradu -tutkielmaan, jossa tutkitaan Helsingin kaupunginvaltuutettujen puheenvuoroja koskien kouluihin ja oppilaitoksiin suunniteltua kasvisruokapäivää. Omalle aineistolleni tyypillistä vähättelyä ja kasvisruuan ravintoarvon kyseenalaistamista ilmenee myös Savonlahden (2014) pro gradu -tutkielman aineistona olevasta keskustelusta. Tästä kertovat esimerkiksi erilaisten ääri-ilmaisujen, kuten *pelkkä* ja *ainoa*, käyttäminen, mikä vaikuttaa kasvisruuan arvostukseen mitätöivästi (2014: 72).

Optimistisesti kasvisruokaan suhtaudutaan esimerkin (7) kommentissa, jossa adjektiiveilla *puhdas* ja *puhdikas* liitetään kasvisruokaan myönteisiä merkityksiä. Kommentissa aktivoituu vähättelydiskurssi substantiivissa *pupunruoka*, jolla ilmaistaan kasvisruuan sopimattomuutta ihmiselle. Lopussa tullaan kuitenkin siihen humoristiseen johtopäätökseen, että niin kuin kehitysmaissakin elää kasvisravinnolla pitkäikäisiä ihmisiä, voidaan

täälläkin tarvittaessa pärjätä kasvispainotteisella ravinnolla, vaikka *ketunleivällä* ja *sisulla*. Substantiiveilla *ketunleipä* ja *sisu* ikään kuin ilmaistaan, kuinka suomalaisten pärjäämistä minkäänlaiset muutokset olosuhteissa eivät hankaloita:

(7) -- *Ite tuli ainakin intissä imuroitua joka tiistai **puhdasta vegaani-hernerokkaa**, mikä on todella **puhdikasta kasvis-muonaa**, niin kuin kaikki pallokasvi-mäsäytys. Olihan siellä "jälkkäriksi" pannaria missä on kananmunaa kuiteski ni ei kuoltu **pupunruokaan**. Linssit menee samaan lahkoon herneiden kanssa ja sillä ravinnolla elää 3:ssa maailmassa joka päivä sadat miljoonat. Ja monet jopa **yli sadan vuoden ikäiseksi**. Wau! -- Kyllä se tästä, kyllä me selvitään - vaikka **ketunleivällä** ja **sisulla** jos tilanne vaatii.*
--

Aineistolleni on tyypillistä, että puheena olevaa kasvisruokapäivää selvästi joko kannatetaan tai vastustetaan, kun taas neutraaleja kommentteja on vähän. Suurin osa ravintodiskurssin kommentteista esittää liharuuan oikeana ruokana, kun kasvisruualla puolestaan ei nähdä juuri lainkaan ravitsemuksellista arvoa. Taulukossa 1 annan analyysiesimerkin ravintodiskurssin puolustavasta kommentista. Viittaamalla *b-vitamiineihin* kirjoittaja puhuu ruuasta sen ravintoarvon näkökulmasta todeten, ettei ihmisen ole välttämätöntä syödä liharuokaa usein. Substantiivilla *energianpuute* viitataan aineistossani yleisesti esiintyvään näkemykseen kasvisruuan köyhästä ravintoarvosta. Esimerkissä (8) todetaankin tähän liittyen yksiselitteisesti, että kasvisruuasta jää nälkäiseksi:

(8) *"Armeijaan menevät on nuoria ja jo tottuneet kasvisruokiin. Kertaaville ressuille tuo voi tulla shokkina."* **Nälkään** tuskin kasvissyöjäkään tottuu.

TAULUKKO 1. Analyysiesimerkki ravintodiskurssista.

-- Ei ne ylipainoiset alokkaat energianpuutteeseen uuvahda, vaikka puolipäivää ovat ilman lihaa. Ps. ihmiselle riittää, että syö muutaman kerra kuussa lihaa, niin b-vitamiinit on sillä hankittu. --	ylipainoiset alokkaat energianpuute b-vitamiinit	terveydentila ravintosisältö	terveys ravinto
---	--	------------------------------	-----------------

3.2. Terveysdiskurssi

Terveysdiskurssi on aineistossani yhtä yleinen kuin ympäristödiskurssi. Molemmat esiintyvät yhteensä 25 kommentissa. Esittelen näistä terveystieteen diskurssin ensin, sillä se liittyy läheisesti edeltävään ravintodiskurssiin. Terveystieteen diskurssiin kuuluu paljon erilaisia kommentteja, joista osassa pidetään liharuokaa terveellisyytensä ja välttämättömyytensä vuoksi ainoana ja oikeana ravintona, kuten esimerkki (9). Lausekkeella *kehittyvillä nuorilla* havainnollistetaan oikeanlaisen ruokavalion omaksumisen tärkeyttä, sillä ravinto vaikuttaa kehitykseen. Osassa kommentteja suhtaudutaan asiaan kriittisemmin. Adjektiivilla *kestämätön* arvioidaan nykyistä lihantuotantoa, joka yhdistetään huoleen länsimaalaisten ihmisten terveydentilasta esimerkissä (10):

(9) -- *Kehittyvillä nuorilla liha on erittäin tärkeää. Liha on terveellistä ja jopa välttämätöntä superfoodia.*

(10) *Kannattaa tutustua asiaan ja faktoihin ennen kuin tuomitsee kasvisruoan. Länsimaissa lihankulutus on kestävämmällä tasolla sekä ihmisen terveyden että ympäristön kannalta.*

Kuten tuonnempana esiteltävän aikakausidiskurssin aineistoesimerkeistä (23) ja (24) voi huomata, esiintyvät terveys- ja aikakausidiskurssi usein luontevasti yhdessä niin, että samassa kommentissa vertaillaan varusmiesten terveyttä tai ylipäätään ihmisten ruokavaliota eri aikoina. Tämä näkyy myös esimerkissä (11), jossa lausekkeella *sotilaiden ylipaino* ja substantiivilla *terveysongelma* annetaan olettaa, että varusmiehet voisivat kasvisruuan terveellisyydestä hyötyä ottaen huomioon heidän nykyisen terveydentilansa:

(11) *Suomen puolustusvoimat harjoittelee, ei onneksi taistele. Jos ja kun pitää taistella, sotilaiden ylipaino estää sen. Lihaa on mässäilty maassa vasta 40 vuotta päivittäin. Tulos näkyy painossa. Ylipaino on suuri terveysongelma.*

Tällaiset huomiot ovat kiinnostavia, kun niitä vertailee valtaosaan ravintodiskurssin kommentteista, joissa tyypillisesti pidetään liharuokaa ainoana oikeana ruokana ja vähätellään kasvisruokaa. Terveys- ja aikakausidiskursseissa siis tunnustetaan kasvisruuan terveellisyys, kuten esimerkin (12) auktoriteettiin viittaava sananvalinta *syöpätutkijat* osoittaa, ja vain muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta suhtaudutaan siihen myönteisesti. Havainto on oleellinen koko tutkimusaiheen kannalta. Terveystieteen diskurssissa kasvisruuan terveyshyödyt yleisesti tunnustetaan ja hyväksytään, mutta keskustelun siirtyessä

ravintodiskurssin puolelle on suhtautumistapa useammin kielteinen: laskeuduttaessa yhteiskunnan, eli kansanterveyden ja sen tulevaisuuden näkymien, tasolta yksilön valintojen tasolle on uhattuna kunkin oikeus syödä niin kuin itse parhaaksi kokee.

(12) -- *On huono asia **terveydenkin** kannalta syödä liikaa lihaa, **syöpätutkijat** nimittäin suosittelevat, että viikossa syötäisiin maksimissaan 300g lihaa.*

Jotkut kommentoijat eivät näe asiaa niin ehdottomasti, että olisi olemassa vain yksi terveellinen ruokavalio, vaan toteavat, että järkevää olisi yksinkertaisesti vähentää lihan osuutta aterioilla, kuten esimerkin (13) kommentti osoittaa. Esimerkki (14) muodostaa terveysdiskurssin sisällä poikkeuksen. Siinä kasvisruokaa ei automaattisesti pidetä kaikille terveellisenä, minkä vuoksi se selvästi erottuu terveysdiskurssin näkemysten yksimielisestä enemmistöstä.

(13) -- ***Terveellisesti** voi syödä monin tavoin ja samalla olla syömättä suuria määriä **punaista lihaa**.*

(14) -- *Ja tiedoksi: kaikkien vatsa ei todellakaan kestä papuja. Se mikä on **terveellistä** yhdelle tai useimmille, ei ole terveellistä kaikille. --*

Taulukon 2 kommentissa näkyy samanlainen idea kuin tuonnempana ympäristödiskurssin aladiskurssissa vastuu. Kun puhutaan jostain yhteiskunnassa vaikuttavasta ja näkyvästä, kuten tässä yhteydessä *julkisesta ruokahuollosta*, puhutaan myös päätöksentekoon liittyvistä yhteiskunnallisista seurauksista, tässä *kansanterveydestä* ja *ympäristöstä*. Vaikkei terveysdiskurssissa aktivoitukaan vastuudiskurssia, muistuttaa esimerkkikommentti kuitenkin sitä, sillä kommentoijan voidaan olettaa viittaavan siihen vastuuseen, joka julkisen tahon päätöksentekoon olennaisesti liittyy. Tässäkin kommentissa näkyy edellä kuvaamani siirtymä yhteiskunnan tasolta yksilön tasolle. Tässä tosin ruokavaliomuutoksen ei nähdä vaikuttavan erityisemmin yksilön, eli varusmiehen, arkeen tai vapauteen valita, sillä muutos ei loppujen lopuksi ole *ollenkaan iso tai radikaali*.

TAULUKKO 2. Analyysiesimerkki terveysdiskurssista.

-- <i>Julkisen ruokahuollon volyymi on niin suuri, että päätöksillä alkaa olla näkyviä vaikutuksia tuotantoon,</i>			
--	--	--	--

<i>kansanterveyteen ja ympäristölle. Muutos yksilön näkökulmasta ei taas ole ollenkaan iso tai radikaali: kuuden viikon ruokalistoilla kasvisruokien määrää lisätään kahdeksasta kahteentoista --</i>	<i>kansanterveys ympäristö</i>	<i>terveys ympäristö</i>	<i>terveys ympäristö</i>
---	--------------------------------	--------------------------	--------------------------

3.3. Ympäristödiskurssi

Odotusten mukaisesti ympäristödiskurssi nousee aineistosta selvästi esiin, onhan ilmastomuutosperustelut tuotu esille jo armeijan kasvisruokapäivää koskevien uutisten otsikoissakin (Keränen 2018). Aineistoni kommentteissa on suurta hajontaa sen välillä, pidetäänkö kasvisruokaa ympäristön kannalta järkevänä ratkaisuna vai ei. Samoin kuin ravintodiskurssissa myös terveysdiskurssissa erottuu tiettyjä toistuvia kannanottoja, joista olen muodostanut aladiskurssit vastuu ja vähättely. Näistä vähättelydiskurssi on samankaltainen kuin ravintodiskurssissa. Sille tunnusomaisia ovat kommentit, joissa pyrkimykset ympäristöstä huolehtimiseen ja ilmastomuutoksen torjumiseen saatetaan naurunalaisiksi. Tästä kertoo esimerkin (15) ehdotus *ekologisemmasta vaihtoehdosta*, jolla kirjoittaja ilmaisee ruokavaliomuutoksen merkityksettömyyttä sodankäyntiin liittyvien toimenpiteiden ympäristövaikutusten rinnalla. Esimerkissä (16) ympäristönäkökulmaa pidetään yksinkertaisesti turhana, *haihatteluna*:

(15) Miten **ilmastoa** suojellaan sitten, kun tulee käsky polttaa, räjäyttää ja ampua. Olisko hernepyssy **ekologisempi vaihtoehto**? Tuntuuko siinä enää pari ns lihanpalaa pakin pohjalla.

(16) Tämä päätös ei globaalilla tasolla vaikuta lihantuotantoon millään tasolla eli **ilmastonmuutosperustelut** on tältä osin **haihattelua**.

Taulukossa 3 havainnollistan analyysiani kommentilla, jossa aktivoituu ympäristödiskurssin lisäksi aladiskurssi vähättely. Kommentoija ei varsinaisesti kiellä kasvisruokavaliion myönteisiä ympäristövaikutuksia, mutta pitää suomalaisten vaikutusmahdollisuuksia mitättömän pieninä, mistä sananvalinta *pieni kansa* ja vertaaminen *intialaisiin* ja *kiinalaisiin* kertoo. Näin annetaan olettaa, ettei armeijan kasvisruokapäivälle ilmastomuutoksen näkökulmasta ole riittävästi perusteita. Samalla tavalla esimerkissä (17) koko

kasvisruokapäiväidea torjutaan sen tehottomuuden vuoksi ja sivuutetaan lihansyönnin ympäristövaikutukset vetoamalla suurempaan ja merkittävämpään ongelmaan, *väestönkasvuun*. Tämän tyyppisten kommenttien perusteella voikin todeta, että ympäristödiskurssissa kasvisruokaa ei nähdä ympäristövaikutuksiltaan ylivertaisen hyvänä valintana verrattuna sekaruokavalioon. Niiden mukaan uutisen (Keränen 2018) mainitsema ilmastonmuutosperustelut eivät myöskään perustu tosiasioihin, vaan vievät huomion pois todelliselta elinympäristöämme uhkaavilta asioilta.

(17) -- Lihansyönnin vähentämistä **ilmastoyllä** voidaan pitää **typeryytenä**. **Väestönkasvu** on suurin ja merkittävin syy **ilmastonmuutokseen**. Jos Aasian ja Afrikan maat eivät halua tehdä asialle mitään, ei kannata tehdä muidenkaan koska kaikki muut teot ovat **lillukanvarsia, teoreettisia ja tehottomia**

TAULUKKO 3. Analyysiesimerkki ympäristödiskurssista.

<i>Harmi kun ollaan niin pieni kansa. Jos meitä olis yhtä paljon kuin intialaisia tai jopa kiinalaisia, niin pysäyttäisimme ilmastonmuutoksen tuossa tuokiossa vain porkkanoita ja muita heiniä syömällä.</i>	<i>ilmastonmuutos muuta heiniä</i>	<i>ympäristön tila vähättely</i>	<i>ympäristö vähättely</i>
---	--	--------------------------------------	--------------------------------

Savonlahdenkin (2014: 64) tutkimissa kasvisruokapäiväkeskustelun puheenvuoroissa ekologisuusperusteita pidetään usein toissijaisina verrattuna koululaisten hyvinvointiin. Havainto on yhteneväinen oman aineistoni kanssa ainakin siinä määrin, että vaikka ympäristönäkökulmasta keskustellaankin paljon juuri kasvisruokaa kannattaen, on aineistoni suurin diskurssi kuitenkin ravintodiskurssi. Siinä huomio kiinnittyy muiden seikkojen sijaan siihen, mikä ruokavalio soveltuu varusmiehille, ja ihmisille yleisestikin, parhaiten. Tässä ravintodiskurssin keskustelussa keskitytään siis yksilöihin ja heidän oikeuksiinsa niin kuin Savonlahden (2014) tutkimusaineistossa. Esittelen tätä näkökulmaa yksilön oikeuksista valtakirjassa alaluvussa 3.7.

Vakavammin ympäristöaiheeseen suhtaudutaan vastuudiskurssin kommentteissa, kuten esimerkit (18) ja (19) osoittavat. Niissä kasvisruokapäivää pidetään hyvänä uudistuksena sillä perusteella, että julkisena tahona armeija voi omalla toiminnallaan näyttää muulle yhteiskunnalle esimerkkiä yhteisen vastuun – ympäristönsuojelun ja maapallon resursseista huolehtimisen – jakamisesta. Tällaisten kommenttien osalta aineistostani voi todeta, että kasvisruokaa pidetään luonnon hyvinvoinnin kannalta arvostettavana ja esimerkiksi valintana, liharuokaa puolestaan ympäristöä kuormittavana ja kestävästä kehitystä jarruttavana.

(18) -- *Ihmiskunnan on pakko vähentää lihankulutusta, muuten me kuollaan lihantuotannon saasteisiin. Jos jokin paikka on hyvä näyttämään tässä **esimerkkiä**, se on armeija.*

(19) *Ei **maapallo** kestä **nykyisiä lihansyöntimääriä** ja armeija on juuri oikea taho opettamaan **vaihtoehtoisia ravintotottumuksia**.*

Taulukon 4 aineistoesimerkki kuvaa hyvin vastuudiskurssia, sillä siinä puheena oleva aihe, yksittäinen kasvisruokapäivä, liitetään sananvalinnoilla *ilmastovaikutukset*, *terveellisyys* ja *edullisuus* laajempaan kokonaisuuteen. Ruoka voi yksilön tasolla merkitä ravintoa ja makumieltymyksiä, joista jälkimmäinen näkyy ravintodiskurssin mieltymysdiskurssissa. Yhteisön tasolla se voi edustaa ympäristötaloudellisesti, kansanterveydellisesti ja taloudellisesti edistyksellisiä, vastuullisia ja kaukonäköisiä valintoja.

TAULUKKO 4. Analyysiesimerkki vastuudiskurssista.

<i>Syököön kukin omassa ruokataloudessa mitä haluaa, mutta julkisen ruokahuollon tulisi vaalia ja edistää yhteistä etua. Ilmastovaikutusten, terveellisuuden ja edullisuuden pitäisi painaa vaakakupissa yksilön tai ryhmän mieltymyksiä enemmän. --</i>	<i>yhteinen etu ilmastovaikutukset terveellisyys edullisuus mieltymykset</i>	<i>ympäristöhaitat terveys kannattavuus mieltymykset</i>	<i>vastuu ympäristö terveys taloudellisuus mieltymykset</i>
--	--	--	---

3.4. Aikakausediskurssi

Aikakausediskurssi esiintyy aineistossani yhteensä 22 kommentissa. Menneisyyden vertaaminen nykyaikaan on aineistossani tyypillistä, mikä näkyy esimerkiksi kommentoijien tavassa muistella omia armeijanaikaisia ruokailutottumuksiaan ja todeta, ettei sota-aikanaan liharuuan osuus sotilaiden ruokavaliossa ollut suuri. Samoin muistutetaan yleisestikin siitä, kuinka liharuuan syöminen ei ole kuulunut ihmisten arkeen siinä määrin kuin nykyään. Esimerkissä (20) osallistutaan keskusteluun liharuuan osuudesta ja merkityksestä viittaamalla kulttuuriseen tietoon *Tuntemattoman sotilaan hernekeitosta*. Esimerkin (21) kommentoija puolestaan suhteuttaa aiheen juuri aika-akökulmaan vertaamalla tuoreena ja uutena *ilmiönä* pitämäänsä lihankulutusta siihen, miten asiat ennen olivat.

(20) *Paljonkos siinä Tuntemattoman sotilaan hernekeitossa olikaan lihaa? Herne etsi toistaan, mutta ei siksi että olisi eksynyt lihanpalojen sekaan.*

(21) *Ovatko ihmiset todellakin niin historiatiedottomia etteivät tiedä, että nykyinen lihan liikakulutus on vasta viime vuosikymmenten ilmiö?. Aikaisemmin asia oli lähinnä toisinpäin eli lihaa syötiin muutaman kerran viikossa korkeintaan.*

Kasvisruokaan yhdistyy tuoreutta, helppoutta, uutuutta, houkuttelevuutta ja ajankohtaisuutta sellaisissa kommentteissa, joissa kehdutaan *nykypäivän kasvisruokavaihtoehtoja* verrattuna siihen, mitä aiemmin on ollut saatavilla, kuten esimerkissä (22). Kommentissa aikakausediskurssin vastakkainasettelu menneisyyden ja nykyisyyden välillä näkyy selvästi, kun puhutaan ensin sodanaikaisesta ruokavaliosta sekä *jäisistä nauriista* ja siirretään sitten huomio kasvisruokaan nykyaikana:

(22) *Jatkosodassa syvärin rannalla aikaansa viettänyt isäni ei muistanut paljon lihaa sodan aikana syöneensä, jäisiä nauriita kyllä ja hernerokkaa. Itsekin perheeni vegetaristien ruokavaliota paljon noudattavana voin kehua nykypäivän kasvisruokavaihtoehtoja. t. komentajakapteeni*

Niin kuin aiemmin terveysdiskurssin kohdalla alaluvussa 3.2. on tullut esiin, aikakausediskurssi esiintyy yhdessä terveysdiskurssin kanssa kommentteissa, joissa vertaillaan varusmiesten kuntoa ja yleistä terveydentilaa eri aikoina, kuten esimerkissä (23). Kaikille näille kommentteille yhteistä on kannattaa kasvisruokapäivää, sillä kommentoijat katsovat heikkokuntoisten varusmiesten hyötyvän kasvisruuan terveellisyydestä. Esimerkin (24) perusteella kasvisruoka ei, toisin kuin suuressa osassa aineiston muita diskursseja,

näyttäytyä automaattisesti liharuokaa kehnompänä, vaan siihen voidaan liittää vahvuuden ja maskuliinisuuden merkityksiä vetoamalla *Rooman gladiaattoreiden* ruokavalioon:

(23) -- *Mutta muutenkin ihan hyvä asia näin varusmiesten **kuntoa ja terveyttäkin** ajatellen. Nykyään varusmiehet ovat **painavempia ja heikko kuntoisempia** kuin ennen. Vaikkakin **viimevuosina** on ollut myös suuntausta parempaan tilastojen mukaan.*

(24) -- ***70-luvulla** lihaa kulutettiin 30 prosenttia vähemmän kuin nyt, mutta varusmiehet olivat selvästi **parempikuntoisia** kuin **nykyiset varusmiehet**. Vähemmälläkin lihalla siis pärjää. Muuten, tutkimusten mukaan **antiikin Rooman gladiaattorit** söivät hyvin vähän lihaa. --*

Taulukossa 5 annan analyysiesimerkin tyypillisestä aikakausediskurssiin kuuluvasta kommentista. Koska kirjoittaja kuvailee hyvin lihapainotteista ruokavaliota adjektiivilla *vanhanaikainen*, ei hän näe kasvisruokapäivää mitenkään erikoisena. Sitä voi pitää vakiintuneena tapana ja luontevana osana nykyajan ruokakulttuuria. Tällaisten näkemysten valossa kasvisruoka nähdään siis paitsi yleisesti myönteisenä myös yhtä tavallisena tai jopa nykyaikaisuutensa ansiosta houkuttelevampana kuin sekaruokavalio.

TAULUKKO 5. Analyysiesimerkki aikakausediskurssista.

<i>Erittäin hyvä uudistus armeijaan. Kaikkihan kasvisruokapäiviä pitivät. On jo äärimmäisen vanhanaikainen tapa, että jokaisen aterian tulisi pohjautua lihan käyttöön raaka-aineena.</i>	vanhanaikainen	menneisyys	aikakausi
---	----------------	------------	-----------

3.5. Kotimaisuusdiskurssi

Kotimaisuusdiskurssi aktivoituu aineistossani yhteensä 13 kommentissa. Se esiintyy joko yksin tai ympäristödiskurssin ja taloudellisuusdiskurssin kanssa niin, että samassa kommentissa kotimaisuuteen liitetään ympäristön suojelun tai talouden kehityksen kannalta myönteisiä merkityksiä. Esimerkissä (25) *kotimaisen lihan* nähdään olevan ilmastoystävällinen ja näin järkevä valinta toisin kuin ulkomailla kasvatettava soija, jonka

tuottaminen vaatii sademetsien kaatamisen. Esimerkissä (26) *ulkomaalaiseen soijaan* siirtymisen sijaan kannatettavaa on kotimaisen lihan suosiminen, koska näin voidaan *rahat ulkomaille ratkaisuuun* tyytymisen sijaan tukea Suomen taloutta:

(25) *Jos PV:n ruokahuoltoyksilössä olisi tolkkua, se ymmärtäisi että **kotimaisen lihan** käyttö on **ilmastoteko**. Nurmi kun sitoo **hiilidioksidia**. Mutta kun tolkkua ei ole niin luullaan että **tuontisoija**, jota rahdataan merien takaa, **tuhotuista sademetsistä**, on jotenkin jalo teko. hohhoijaa.*

(26) *Pauli Juhani Kyllä puolustus voimat voi kaiken lihan ostaa **kotimaasta**. Mutta jos kasvisruokaan siirrytään niin sitten on pakkok mennä **ulkomaalaiseen soijaan**. Eli **rahat ulkomaille ratkaisusta** on kyse.*

Kotimaisuusdiskurssin kommentteille on yhteistä, että kotimaisuutta pidetään niin ruuasta kuin ympäristöstäkin puhuttaessa tavoiteltavana ja ihanteellisena ominaisuutena, ulkomaisuutta puolestaan vahingollisena ja ympäristön kannalta kestäättömänä. Esimerkissä (27) näkyvät molemmat näkökulmat. Siinä vastataan toiseen kommenttiin toteamalla, ettei suomalaisen lihan syömiseen liity terveysongelmia vähäisen antibioottimäärän vuoksi. Lisäksi ulkomailla tuotettavia soijaa ja quornia pidetään ympäristön kannalta haitallisina, sillä niiden tuottamiseksi hävitetään sademetsiä:

(27) *Lainaus: "Hormoneilla kasvatetun ja antibiooteilla kyllästetyn lihan-syönti näkyy yli aggressiivisuutena. Vihataan kaikkia ja kaikkea....." Niin jo jos **ulkolaista** (brassi) lihaa syö. Suomessa ei kasvuhormoneita eläimillä käytetä (eikä EUn alueella) ja antibiootin käyttö on minimaalista - siis vain tarpeeseen. Eläinlääkärit saavat jättää aineita vain sen hodon verran, ei jemmaan ylimääräisiä. Joten näiltä osin voit jättää nuo valheet pois. Ei tässä ongelmaa ole, ihan ok - ei kai armeijaruoka ole koskaan mitään **laadukasta** ollut. Harmi vain että se ratkaisu on soija ja quorn - siinähan **ympäristö** pelastuu kun **sademetsää** kaadetaan soijan edeltä.*

Taulukossa 6 annan esimerkin siitä, kuinka olen kotimaisuusdiskurssiin päätenyt. Esimerkin kommentoija perustelee kotimaisuuden ihannetta vetoamalla suomalaisten maa-tilojen tukemiseen. Kommentoija ei vastusta kasvisruokauudistusta, vaan pitää sitä *erinomaisen hyvänä asiana*, mutta adjektiivilla *lähiruoka perusteinen* tähdentää, että ruuan on tultava kuitenkin mahdollisimman läheltä. Niin ikään esimerkissä (28) kannatetaan juuri kotimaisen kasvisruuan suosimista ja esimerkiksi suomalaista osaamista edustavan *nyhtökauran* käyttämistä. Tutkimuskysymysteni valossa voi kotimaisuusdiskurssin osalta todeta, että itse kasvisruokaa ei juurikaan kommentoida tai vertailla liharuokaan, vaan huomio on siinä, missä mikä tahansa ruoka on tuotettu. Esimerkkien (27) ja (28) perusteella kasvisruoka näyttäytyy kuitenkin myönteisessä valossa silloin, kun se on kotimaista

ja ympäristöhaittojen vuoksi vastaavasti arveluttavana, kun kyse on ulkomailla tuotetusta ruuasta.

(28) *Puolustusvoimat voisi ruveta myös tukemaan suomalaista kasvituotantoa ja alkaa korvaamaan osan lihasta vaikkapa nyhtökauralla.*

TAULUKKO 6. Analyysiesimerkki kotimaisuusdiskurssista.

-- Erinomaisen hyvä asia, kunhan mietitään tuotanto lähiruoka perusteiseksi. Suomalaista ruokaa kannattaa tukea erityisesti ilmastonmuutoksen uhkaamien maatilojen jatkamisen ja siten myös kriisitilanteissa heikkenevän hankintavarmuuden näkökulmasta.	lähiruokaperusteisuus suomalainen ruoka ilmastonmuutos maatilojen jatkaminen	kotimaisuus ruuantuotanto ympäristön tila	kotimaisuus ympäristö
---	---	---	--------------------------

3.6. Valtadiskurssi

Valtadiskurssi esiintyy yhteensä 11 kommentissa, ja se tulee näkyväksi sellaisissa substantiiveissa kuin *pakottaminen*, *totalitarismi* ja *ideologia* sekä verbissä *pakottaa*. Kommentoijat näkevät ruokavaliomuutoksen olevan omanlaistaan vallankäyttöä, jossa varusmiehille ei jää muuta vaihtoehtoa kuin hyväksyä ulkopuoliselta taholta tuleva menettely sekä *vihervasemmistolainen ideologia*. Jälkimmäinen substantiivilauseke esiintyy kommentissa (29), jossa aktivoituvat valtadiskurssin lisäksi ympäristö- ja kotimaisuusdiskurssit substantiivissa *ilmastomyrkyä* ja lausekkeessa *kotimaista lähiruokaa*. Kommentti antaa olettaa, että niin sanottujen vihervasemmistolaisten aatteiden mukainen ruokavaliomuutos voi jopa asettua kestävä kehityksen tielle, koska ulkomailta tulevaa ruokaa voi pitää *ilmastomyrkyinä*. Esimerkin (30) substantiivin *totalitarismi* yhdistäminen kasvisruokauudistukseen kuvastaa, kuinka totalitaristisen poliittisen järjestelmän tavoin valta ulottuu kaikkialle – nyt jopa siihen, mitä ihmiset voivat syödä.

(29) *Muualt lennätety kasvisraaka-aineet ovat itseasiassa **ilmastomyrkyä**. Pitäisi käyttää **kotimaista lähiruokaa** armeijassa. Mutta **vihervasemmistolainen ideologia**...*

(30) -- *Eikä **pakottaminen yhteen muottiin** edistä muuta kuin **totalitarismin**.*

Varusmiehet nähdään tilanteessa uhreina, jotka vastustelusta huolimatta joutuvat alistumaan toimenpiteisiin ja niiden seurauksiin. Myös Savonlahden (2014: 51) tutkimusaineistossa poika- ja tyttöoppilaiden erilaisista tarpeista ja mieltymyksistä keskusteltaessa pojat esitetään uhreina, joiden valinnanvapautta mahdollinen kasvisruokapäivä kouluissa rajoittaisi. Omassa aineistossani varusmiesten vapauden rajoittaminen näkyy esimerkissä (31), jossa heidän oikeuksiaan nähdään poljettavan. Sekä siinä, substantiivissa *nykypäivänä*, että esimerkissä (32) aktivoituu valtakurssin ohella aikakausidiskurssi. Jälkimmäisessä niin ikään kritisoidaan uudistusta *ideologiana*, jonka myötä joudutaan palaamaan menneisyyteen ja *pula-ajan ruokaan* sen sijaan, että pysyttäisiin mukana kehityksessä ja nykyajassa.

(31) *Kommenteista paistaa läpi **nykypäivänä** liiankin usein esiin tuleva ajatus. "Koska minä pidän tästä, minulla on oikeus **pakottaa** kaikkia muita tekemään samoin." Niinistö huomautti, että vain 0,5% halusi tätä, eli 99,5% vastusti. Silti vihervasemmisto päätti että näin tehdään koska meistä on niin ihanaa olla näin hyviä maailmanpelastajia. Eikä yhtään ajateltu kenenkään muun **oikeuksia**.*

(32) *Miten on mahdollista, että armeijassa tarjotaan vain yhtä ruokaa? Yksi ja sama sopii kaikille - **ideologia** se vasta onkin. -- Ei ole mitään syytä syöttää ihmisille **pula-ajan ruokaa**, tai ruokaa jota syötiin sata vuotta sitten.*

Taulukon 7 esimerkkikommentin välittämään sanomaan, lausekkeeseen *ideologian laboratorio*, tiivistyy valtakurssin keskeinen kritiikin kohde, eli ettei armeijaa tule käyttää minkään aatejärjestelmän kokeiluihin tai omaksumiseen vastoin toisen osapuolen, tässä tapauksessa varusmiesten enemmistön, tahtoa. Kommentissa aktivoituu myös ravintodiskurssin aladiskurssi vähättely substantiivissa *rehuilla*, joten kasvisruokaa pidetään kaiken lisäksi liharuokaa vähempiarvoisena.

TAULUKKO 7. Analyysiesimerkki valtakurssista.

<i>Täysi 10 puolustusministerille. Rehuilla ei pitkälle marssita, eikä armeijan pidä olla</i>	<i>rehut ideologia</i>	vähättely	vähättely valta
---	----------------------------	-----------	--------------------

<i>minkään ideologian laboratorio.</i>			
--	--	--	--

Valtadiskurssissa kasvisruokapäivään suhtaudutaan lähes pelkästään kielteisesti ja torjuvasti. Poikkeuksena on esimerkki (33), jossa pakottamista pidetään perusteltuna, kun kyse on jostain yksittäistä kasvisruokapäivää suuremmasta asiasta, tässä tapauksessa maapallon tulevaisuudesta. Näin kommentissa aktivoituukin samalla vastuudiskurssi ympäristödiskurssin aladiskurssina yhteistä elinympäristöämme kuvaavassa substantiivissa *maapallo* sekä toimintaan ryhtymistä ilmentävässä lausekkeessa *vaihtoehtoisia ravintotottumuksia*. Kommentin alussa ei myöskään pidetä koko uudistusta erikoisena, sillä kontrollointi kuuluu *armeijan meininkiin*. Tätä poikkeusta lukuun ottamatta kasvisruoka merkityksellistyy valtadiskurssin kommentteissa kuitenkin ennen muuta vallankäyttönä, joka halutaan torjua sen väkisin levittämien aatteiden vuoksi.

(33) *Armeijan meininki nyt muutenkaan ole muuta, kun **pakottamista** ja **runnosmista samaan muottiin**. Hyvä tehdä se niin tässäkin asiassa. Nyt sentään ollaan oikealla asialla. Ei **maapallo** kestä nykyisiä lihansyöntimääriä ja armeija on juuri oikea taho opettamaan **vaihtoehtoisia ravintotottumuksia**. --*

3.7. Taloudellisuusdiskurssi

Aineistoni pienin diskurssi on taloudellisuusdiskurssi, joka esiintyy vain 9 kommentissa. Kuten kaikissa aineistoni diskursseissa, myös tässä kommentoijat väittelevät aiheesta samasta näkökulmasta. Jotkut kirjoittajat kannattavat kasvisruokaa toden sen olevan edullisempaa kuin liharuoka, kuten kommentin (34) sananvalinnassa *pitkä penni* ilmenee. Osan mielestä kasvisruokauudistus on kyseenalainen kasvisruuan kalleuden vuoksi, kuten esimerkin (35) kommentoijan, joka arvelee *ruokahuollon kustannusten* nousevan:

(34) -- *Ja jos nyt ihan varusmiespalveluksesta puhutaan, niin kasvisruualla säästetään **pitkä penni** pari kertaa viikossa.*

(35) *Eipä ole minulla kasvisruokaa vastaan mitään, mutta sen olen ymmärtänyt koulumaailman vastaavista uudistuksista, että armeijan **ruokahuollon kustannuksia** tämä tulee nostamaan merkittävästi.*

Taulukon 8 analyysiesimerkissä taloudellisuusdiskurssin lisäksi samassa kommentissa aktivoituvat myös terveys- ja vähättelydiskurssi substantiiveissa *lihavuus*, *ylipainoisuus* ja *nyhtökauramössö*. Maininnassa *lihakeitosta* näkyy sama käsitys liharuusta oikeana

ruokana kuin aiemmassa ravintodiskurssin esimerkissä (5). Tämä tukee johtopäätöstäni, jonka mukaan yksi tapa, jolla kommentoijat merkityksellistävät kasvisruokaa verrattuna liharuokavalioon on, ettei sitä pidetä ravintona minkään arvoisena. Tässä esimerkkikommentissa käsitystä korostetaan puhumalla vähättelydiskurssille tyypillisesti kasvisruokavaliota edustavasta *nyhtökauramössöstä*, joka on kaiken lisäksi kirjoittajan mielestä kalista.

TAULUKKO 8. Analyysiesimerkki taloudellisuusdiskurssista.

<i>jostakin syystä vegetaristeissa on paljon ylipainoisia jopa tosi lihavia , kyllä lihakeitto on ruokaa nyhtökaura mössön rinnalla ja vielä edullisempaa-kin</i>	<i>lihavuus ylipainoisuus nyhtökauramössö edullisuus</i>	terveydentila hintaa	terveys taloudellisuus vähättely
---	--	-------------------------	--

4. PÄÄTÄNTÖ

Tässä tutkielmassa tavoitteeni on ollut Ylen verkkouutisten kommentteja tutkimalla selvittää, millaisia vakiintuneita puhetapoja eli diskursseja kasvisruokaan liittyy. Tutkimuksen edetessä tulin tarkastelleeksi, millaisia diskurssit ovat riippuen siitä, keskustellaanko aiheesta yksilön vai yhteiskunnan tasolla. Tämä jaottelu ei näy tutkimuskysymyksissäni, mutta tulee ilmi ravinto- ja terveysdiskurssien analysoinnissa. Tutkimustulosten ymmärtämisen kannalta jako on olennainen, sillä sen avulla osaltaan havainnollistan, kuinka kommentoijat merkityksellistävät kasvisruokaa, mikä on toinen tutkimuskysymykseni.

Diskursseissa kiinnostavaa on niiden vakiintuneisuus. Tämä näkyy siinä, kuinka hyvin aineistostani aktivoituvat diskurssit vastaavat ennako-oletuksiani ja käsityksiäni siitä, millaisia puhetapoja kasvisruokaan sekä ruokaan ja ravitsemukseen yleisestikin liittyy. Aineistostani ei nouse esiin ennenkuulumattomia tai tavallisesta poikkeavia näkemyksiä, joten tutkielmaa voi pitää uskottavana katsauksena siihen, minkälaista keskustelua kasvisruuasta tyypillisesti käydään. Vaikka tulokset eivät yllättäviä olekaan, on uutisten kommentteissa käyty kuitenkin erittäin monipuolista keskustelua, minkä ansiosta tutkimus on ollut vaihtelevaa ja opettavaista.

Aineistostani aktivoituvat ravinto-, terveys-, ympäristö-, aikakausi-, kotimaisuus-, valta- ja taloudellisuudiskurssit, joista ravintodiskurssissa erottuvat aladiskurssit mieltymys- sekä vähättelydiskurssi ja ympäristödiskurssissa vähättely- ja vastuudiskurssi. Yksikään päädiskursseista ei itsessään ole armeijan kasvisruokauudistusta kannattava tai vastustava, vaan kussakin diskurssissa asiasta väitellään tietystä näkökulmasta. Diskurssien moninaisuus ja niissä käytävän keskustelun monipuolisuus tukevat johdantoluvun toteamustani siitä, että ruokaan liittyy runsaasti erilaisia näkökulmia ja puhetapoja, joten aiheen tutkiminen diskurssianalyttisesti on antoisaa.

Tyypillinen tapa, jolla kommentoijat merkityksellistävät kasvisruokaa ravintodiskurssissa, on nähdä se selvästi liharuokaa kehnompana niin makunsa kuin ravintoarvonsakin puolesta. Tämä näkyy sellaisissa ilmauksissa kuin *oikea ruoka* ja *pupunruoka*. Tämän aineistoni suurimman diskurssin yleisimmän näkemyksen voi tiivistää niin, että liharuoka on oikeaa ruokaa, kun taas kasvisruokaa ei kelvottomuutensa vuoksi voi varsinaisesti edes pitää oikeana ravintona. Tämän kaltaisten mielipiteiden ei voi kuitenkaan nähdä

hallitsevan aineistoani täysin, sillä keskustelussa kuuluvat selvästi muidenkin diskurssien keskeiset, kilpailevat, näkemykset.

Terveysdiskurssi aktivoituu tyypillisesti adjektiivissa *terveellinen* sekä esimerkiksi vetoamalla terveyden tai ravitsemuksen auktoriteetteihin, *syöpätutkijoihin*. Tutkimuksen keskeisin havainto liittyy ravinto- ja terveysdiskurssien väliseen eroon. Terveysdiskurssille tyypillistä on yleisesti tunnustaa ja hyväksyä kasvisruuan terveyshyödyt, mutta suh- tautumistapa muuttuu useammin kielteiseksi, kun keskustelu siirtyy ravintodiskurssin puolelle. Nämä aineistoni suurimpiin kuuluvien diskurssien eroavaisuudet havainnollis- tuvat ravintodiskurssin puheessa yksilöistä ja terveysdiskurssin puheessa yhteiskunnasta: yhteiskunnan, eli kansanterveyden ja sen tulevaisuuden näkymien, tasolta laskeudutta- essa yksilön tasolle on uhattuna kunkin oikeus syödä niin kuin itse parhaaksi kokee. Ruo- kavalinnat nähdään henkilökohtaisina, jolloin niihin puuttuminen ulkopuolelta tuntuu pa- kottamiselta ja kontrolloimiselta, mitä valtakurssissa yksiselitteisesti vastustetaan.

Aineistossani esiintyy erilaisia näkemyksiä siitä, minkälainen ruokavalio on ympäristön kannalta kannatettavin. Keskustelussa muun muassa pohditaan, mikä olisi *ekologinen vaihtoehto* ja arvioidaan kriittisesti *nykyisiä lihansyöntimääriä*. Osa kommentoijista pitää kasvisruokauudistuksen ilmastonmuutosperusteluja perusteettomina siirtäen huomion va- kavampiin ongelmiin, kuten maailmanlaajuiseen väestönkasvuun ja sen mukanaan tuo- miin huolenaiheisiin. Yhteistä ympäristödiskurssin kommenteille on kuitenkin ymmärrys siitä, että ruokavalinnoilla on laajasti koko maailmaan vaikuttavia seurauksia, jolloin niin yksittäisten kuluttajien kuin julkisten tahojenkin on punnittava tekemiensä päätösten seu- rauksia maapallon resurssien riittävyyden, elinympäristöjen säilymisen ja ilmastonmuu- toksen kannalta. Armeija voi olla esimerkki tahosta, joka parhaimmillaan näyttää toimin- nallaan esimerkkiä ja vaikuttaa kehityksen suuntaan.

Kotimaisuudesta puhuttaessa ei keskustelun pääpaino ole kasvis- ja liharuuan vertailemi- sessa, vaan siinä, missä mikä tahansa ruoka on tuotettu, eli vertaillaan esimerkiksi *ulko- laista (brassi) lihaa* ja *suomalaista kasvituotantoa*. Kotimaisuusdiskurssin kommenteille on tyypillistä ehdottaa mahdollisimman lähellä tuotettua sekä muutenkin Suomessa tuo- tettua ruokaa. Kotimaisuus nähdään positiivisena ominaisuutena, ihanteena, johon tulee pyrkiä, oli kyse mistä tahansa ruuasta. Näin ollen kasvisruokakin näyttäytyy hyvässä va- lossa silloin, kun se on kotimaista ja vastaavasti arveluttavana, kun kyse on ulkomailla

tuotetusta ruuasta. Esimerkiksi ulkomailta tulevasta ruuasta nostetaan esiin soija, jonka tuhoisista vaikutuksista sademetsiin ollaan useissa kommenteissa huolissaan, mikä ilmenee sellaisissa lausekkeissa kuin *tuhotut sademetsät*.

Kasvisruokavalion sekä omassakin aineistossani mainitun Nyhtökauran kaltaisten uusien kasvisvaihtoehtojen suosion nousu ja tavallisuus nykypäivän yhteiskunnassa näkyy selvästi aikakausediskurssissa. Sille tunnusomaista on esittää kasvisruoka yhtä tavallisena kuin liharuoka ja ajankohtaisuutensa ansiosta jopa houkuttelevampana vaihtoehtona, mikä näkyy sellaisissa kommenteissa, joissa esimerkiksi kiitellään *nykypäivän kasvisvaihtehtoja*. Toisaalta aikakausediskurssin kommenteissa puhutaan myös siitä, kuinka liharuudella ei ole aiemminkaan ollut suurta merkitystä sotilaiden tai yleisestikään suomalaisten ruokavaliossa. Osassa kommentteja kasvisruokaan yhdistetään kielteisiä merkityksiä puhumalla siitä *pula-ajan ruokana*. Yleisesti ottaen aikakausediskurssissa kasvisruokaan suhtaudutaan kuitenkin kaikkein myönteisimmin. Siihen kuuluvat kommentit erottuvat selvästi aineistoni muista diskursseista keskeisellä ajatuksellaan kasvisruuan luonnollisuudesta, normaaliudesta ja ajankohtaisuudesta tämän päivän ruokakulttuurissa.

Oletettavaa on, että armeijan käytännöistä tiedottavat uutiset herättävät keskustelua kasvisruuasta nimenomaan armeijaolosuhteet huomioon ottaen. Kommenteissa toki puhutaan varusmiesten oikeuksista sekä terveydentilaan vaikuttavista asioista ja perustellaan kasvisruuan normaaliutta vetoamalla niin suomalaisten kuin esimerkiksi intialaisten kasvispainotteiseen ruokavalioon sotien aikana. Keskustelua käydään kuitenkin jopa enemmän yleisellä tasolla, eli arvioidaan ylipäättään kasvisruuan sopivuutta ja järkevyyttä armeijakontekstin ulkopuolella. Jatkotutkimuskohteena voisivat olla joko kasvisruokaan tai yleisesti ruokaan ja ravintoon liittyvät diskurssit jossain toisessa kontekstissa, jolloin voitaisiin tutkia, kuinka paljon asiayhteys lopulta vaikuttaa ihmisten asenteisiin, argumentointiin ja tapoihin kielentää ja merkityksellistää asiaa.

Koska diskurssintutkimuksessa tulokset ovat aina tulkintoja, voisi tutkimus olla hieman erilainen jonkun toisen tekemänä. Toisaalta määrittämäni diskurssit ja niihin liittyvät kommentit sananvalintoineen ovat niin yksiselitteisiä, että uskoisin muidenkin päätyvän nimeämään diskurssit samalla tavalla. Diskurssien toisiinsa limittymisen analysointi puolestaan voisi vaihdella. Aineistossani suuressa osassa kommentteja aktivoitui useampi kuin yksi diskurssi, mikä mahdollisti monitahoisen analyysin rakentamisen.

LÄHTEET

Tutkimusaineisto

KERÄNEN, TIMO 2018: Armeijaan tulee pakollinen kasvisruokapäivä joka viikko – syynä terveellisyys ja ilmastonmuutos. Yle. <https://yle.fi/uutiset/3-10361342> (26.9.2018).

MIKKULAINEN, LAURI – AUTIO, RAISA 2018: Puolustusministeri kimpaantui armeijan kasvislinjasta: "Ideologista pakkotuputusta ei tarvita" – Pyytää kasvisruoasta selvityksen. Yle. https://yle.fi/uutiset/3-10368100?utm_source=&utm_medium=social (26.9.2018).

Kirjallisuus

FAIRCLOUGH NORMAN 2001: [1989]: *Language and Power*. London. Longman.

JOKINEN, ARJA – JUHILA, KIRSI – SUONINEN, EERO 1999: *Diskurssianalyysi liikkeessä. Vuorovaikutus, toimijuus ja kulttuuri empiirisen tutkimuksen haasteina*. Tampere. Osuuskunta Vastapaino.

JOKINEN, ARJA – JUHILA, KIRSI – SUONINEN, EERO 1993: *Diskurssianalyysin aakkoset*. Tampere. Osuuskunta Vastapaino.

LUPTON, DEBORAH 1996: *Food, the Body and the Self*. Sage Publications. Thousand Oaks.

LUUKKA, MINNA-RIITTA 2000: *Näkökulma luo kohteen: diskurssintutkimuksen taustatoimet*. – Kari Sajavaara & Arja Piirainen-Marsh (toim.), *Kieli, diskurssi & yhteisö. Soveltavan kielentutkimuksen teoriaa ja käytäntöä*. s. 133–193. Jyväskylä. Jyväskylän yliopistopaino.

PECORARO, MARIA 2008: *Eettisen ruoan kulutuksen diskurssit suomalaisessa mediassa*. Markkinoinnin pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto.

PEKKOLA, JENNI 2017: *"Tarunhohtoinen jackpot elämän bingohallista" – Diskurssianalyysi Nyhtökauran viraali-ilmiöstä*. Markkinoinnin pro gradu -tutkielma. Oulun yliopisto.

PIETIKÄINEN, SARI – MÄNTYNEN, ANNE 2009: *Kurssi kohti diskurssia*. Tampere. Osuuskunta Vastapaino.

RAIPPALINNA, LIIA 2013: *Ruoka, ruumis, yhteisö – Pyhät rajat hyvän ja oikean ruoan diskursseissa*. Uskontotieteen pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto.

SAVINIEMI, MAIIJA 2015: *On noloa, jos ammattilaiset tekevät tökeröitä kielioppivirheitä. Toimitushenkilökunnan kielenhuoltotaidot, -käytännöt ja -diskurssit*. Acta Universitatis Ouluensis, Series B, Humaniora vol. 127. Oulu. Oulun yliopisto. <http://jultika.oulu.fi/files/isbn9789526207773.pdf> (2.10.2018).

SAVONLAHTI, SANTERI 2014: *Mörkö valtuustosalissa. Valtuutettujen puheen yleisösuhte, retoriset keinot ja ryhmäkategorioiden kasvisruokapäiväkeskustelussa*. Kasvatuspsykologian pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto.

SJÖBLOM, SAANA 2017: Vain 0,5 prosenttia varusmiehistä valitsee kasvisruoan. *Ruotuväki*. https://ruotuvaki.fi/uutinen/-/asset_publisher/vain-0-5-prosenttia-varusmiehistä-valitsee-kasvisruoan (26.9.2018).

TAPIOHARJU, ANNIINA 2014: *"Mielitekojen mukaan toimitaan, eikä niin kuin oikein on" – Terveellisesti syöminen suomalaisen syömispuheen keskiössä*. Sosiologian pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto.